

schimb de experiență

● TEATRUL „THALIA” DIN BUDAPESTA LA BUCUREȘTI

● TEATRUL MAGHIAR DE STAT DIN CLUJ LA BUDAPESTA

„Thalia”, un teatru tinăr, al cărui act de constituire a fost semnat în urmă cu șapte ani, continuă programatic numele și tradiția unei îndrăznețe deși meteorice societăți — „Thalia”, care, în pragul secolului nostru, a inițiat și promovat linia artei realiste moderne în teatrul maghiar. Azi, în ajunul celei de a opta stagiuni, fermitatea cu care își mărturiseste scopurile artistice este confirmată și prin configurația repertoriului, în care piesa contemporană, originală sau tălmăcită din alte limbi, deține o aprecieabilă majoritate. Astfel, pe lângă lucrări ca *Cimitirul de rugini* și *Mormăila* de Endre Fejes, *Septembrie* și *Drumul de la căsoaie* de Imre Sarkadi, *Cu inima curată* de Janos Gostonyi sau *Familia Tót* de Istvan Örkény, s-au jucat pe scena acestui teatru *Aristocrații* de Pogodin, *Ascensiunea lui Arturo Ui poate fi oprită* de Brecht, *Andorra* de Max Frisch, *Mario și Urăjitorul*, dramatizare după nuvela lui Thomas Mann. Același teatru dispune de o sală-studio, un „miniteatru” cu 97 de locuri — unde s-au jucat, printre altele, *Așteptându-l pe Godot* de Beckett și *Procesul* de Kafka — precum și de un teatru de vară, „Körszínház”, unde piese clasice de mare montare, de la antici la Shakespeare, sînt prezentate în mod adecvat.

Diversitatea repertoriului impune o mare mobilitate de expresie actorilor, constituind totodată un excelent exercițiu pentru arta lor interpretativă. Preocuparea de a găsi noi lucrări, fie din producția tinerilor dramaturgi, fie din repertoriul celor mai vechi, ca și apelul frecvent la dramatizări din proza clasică și modernă, antrenează întregul colectiv.

Transpunerea scenică a nuvelei *Csibe* (în traducerea convențională — *Puișor*) s-a făcut, pare-se, în timpul vieții autorului. Zsigmond Moricz, cel despre care Endre Ady spunea că „...el singur face cît un întreg detașament de partizani revoluționari”, este, fără îndoială, cel mai important reprezentant al realismului critic din proza maghiară. Autor a numeroase nuvele și a unor prestigioase romane ca *Rubedeniile*, *Chef boieresc*, *Un om fericit*, ciclul *Rozsa Sandor*, *Haiducul* etc. Zsigmond Moricz se dovedește prietenul celor oropsiți, condamnînd nedreptatea socială, rapacitatea și lipsa de omenie a claselor avute. Și chiar dacă idealurile sale se mențin în limitele unei concepții democrat-tărănești, prin care propune rezolvarea contradicțiilor epocii sale, modalitatea demascării racilelor sociale este deosebit de puternică.

Figura fetei oropsite, amenințată de primejdiile metropolei, expusă exploatării și dezonoarei, a „Puișorului”, care reușește să rămînă pură și nealterată, revine în mai

Rudolf Somogyvari
(Groful) și Cecilia
Esztergalyos (Csibe) în
„Csibe“ de Zsig-
mond Moricz.

multe lucrări ale scriitorului și se pare că prototipul eroinei a fost real. Curățenia morală a acestei „Csibe“ este structurală, ea refuzând, în pofida îndemnurilor și tentațiilor, promiscuitatea, pentru că — organic — nu o poate accepta. Csibe-Puișor se apără așa cum a învățat-o viața din satul de pe pusta îndepărtată, tipînd, mușcînd, cu disperare, cu hotărîre și uneori — de ce nu? — cu umor. Trebuie să adăugăm că, deși nu contestăm oportunitatea alegerii făcute de teatru, dimensiunea talentului și a operei lui Zsigmond Moricz nu poate fi judecată doar după această transpunere scenică, întrucît dramatizarea însăși este mai palidă decît proza originală.

Chiar și așa, diversitatea tipurilor care apar de-a lungul piesei, multilateralitatea relațiilor dintre personaje, arhitectura precisă a acțiunii oferă premisele unui spectacol colorat, interesant, care constituie o caldă pledoarie pentru compasiune, pentru omenie, un rechizitoriu împotriva nedreptății. Adăpostul pe care fata oropsită, Csibe, îl găsește într-o casă de la periferia Budapestei este tot atît de nesigur ca și strada cu primejdiile

ei. Printr-o ciudată ironie a soartei, ea trebuie să-i spună femeii care a primit-o în casă *mamă*, deși unicul scop al acestei ființe înrăite este transformarea fetei într-un obiect supus tranzacției comerciale, în scopul plății unor datorii. Singurul om dispus s-o înțeleagă este capul familiei, un muncitor șomer, care își găsește alinarea în băutura. Se desenează o faună ciudată a lumii lumpenproletariatului, a lumii „mahalalei”: o vecină hoată și guralivă, o fetiță de o precoce perversitate, un oarecare pretendent la patul și poate chiar la mâna „Puișorului”, tip cu îndeletniciri suspecte. Încrederea pe care Csibe o acordă elegantului tânăr nobil se dovedește la fel de neîntemeiată, pentru că schimbînd mediul, ea își dă seama că, sub pojghița poleită a aristocrației, se ascunde același putregai moral; și aici căsătoria-tranzacție comercială este menită să salveze de la naufragiu o avere ipotecată. Proporțiile singurătății, ale pustiului din viața „Puișorului”, capătă dimensiuni simbolice.

În dificilul rol al lui Csibe, tinăra actriță Cecilia Esztergalyos a adus o reconfortantă prospețime, dovedind un talent multilateral, trecerea de la scenele de dramă mișcătoare la cele de umor sănătos rezolvîndu-se fără dificultate. Cu adîncă trăire, cu o remarcabilă simplitate a mijloacelor de expresie, actrița a creat un personaj viu, de un cald umanism. Un deosebit temperament dovedește Teri Horvath, interpreta mamei. Filozofia amară a victiilor chinuite, revolta permanentă, șiretenia nedisimulată sînt redade de actriță cu mijloace deosebit de convingătoare, amintind de neorealismul italian. Rolul mult mai liniar al tatălui cîștigă trăsături umane prin personalitatea artistului emerit Karoly Kovacs, iar Lili Monori a găsit tonul și gestul just pentru definirea precocei Icu. Două mențiuni speciale pentru Laszlo Keleti și Erzsí Lengyel, care compun cu minuțiozitate două roluri episodice: primul dă viață unui majordom, amintindu-ne de bunele tradiții ale actorului maghiar de comedie, cea de a doua, într-o colorată compoziție, în rolul vecinei. Au mai contribuit la realizarea spectacolului, printre alții, Attila Nagy (Torda), Rudolf Somogyvari (Groful), Juci Komlos (Soția grofului) etc. Poate mai puțin convingător a fost Andras Kozak (Băiatul), într-un rol și el destul de incert.

* * *

Piesa *Familia Tót* de Istvan Örkény s-a făcut cunoscută la noi prin montarea Teatrului de Stat din Tg. Mureș.¹ Succesul piesei, jucată astăzi pe mai multe scene europene, se explică prin forța metaforei pe care o conține. Desfășurarea unui sistem în care se manifestă puterea absurdă, este minuțios gradată. S-a amintit, în legătură cu această piesă, de o filiație mai mult sau mai puțin directă din Frisch sau Dürrenmatt, la care se mai pot adăuga Brecht și Eugen Ionescu, dar și Kipphardt și Havel. Isteria micului dictator, teroarea pe care o exercită maiorul provoacă reacții diferite între membrii familiei Tót. Cea mai dispusă să accepte absurditățile excentricului personaj se dovedește tinărul vîlstar al familiei, Agika, nu numai din pricina vîrstei lipsite de discernămint, ci și pentru că aspirațiile ei refulate o îndeamnă spre falsa glorie a ofițerului, ca și spre strălucitoarea lui uniformă.

Actor cu mari posibilități compoziționale, Rudolf Somogyvari și-a construit rolul cu minuțiozitate, ferindu-l de încărcături inutile. Maiorul apare, așa cum ni-l prezintă talentatul actor, drept o ființă structural lipsită de har, căruia mizeriile războiului i-au distrus nervii și care proclamă gîndirea, drept cea mai primejdioasă trăsătură umană. Neastîmpărul său, permanenta agitație, pasiunea absurdă de a construi cutii de carton sînt trăsături comunicate în mod convingător de către interpret. (Ca un amănunt interesant: Rudolf Somogyvari a pregătit dificilul rol în cîteva repetiții și l-a jucat pentru întîia oară la București, din pricina indisponibilității titularului). Excelenta artistă emerită Margit Dajka în rolul Doamnei Tót ne oferă o altă dimensiune a talentului său prin partitura dramatică, cea comică fiindu-ne de mult cunoscută. Gradînd cu grijă acțiunea personajului, Attila Nagy este convingător în rolul Tót. Importante contribuții la realizarea spectacolului au adus Laszlo Inke (Profesorul Cipriani), într-un rol cu deosebire dificil, Iren Sütő (Gezanc), într-o compoziție pitorească, Jozsa Hacser (Agika), Laszlo György (Preotul Tomaji), Gyula Szabo (Postașul), căruia îi reproșăm unele accente melodramatice.

Regia ambelor spectacole este semnată de Karoly Kazimir, animatorul permanent al colectivului. Meritul său constă, mai ales, în libertatea pe care o acordă actorului, în lipsa de îngîrădire pe care o lasă personalității fiecăruia, dar și în crearea atmosferei scenice. Decorurile semnate de György Rajkai sînt funcționale, oferă spații utile de joc, deși uneori încărcătura de culoare (mai ales în fundal) este barocă.

¹ v. „Teatrul”, nr. 7/1968.

De la stînga la dreapta : Attila Nagy (Tótf), Margit Dajka (Doamna Tótf), Jozsa Haeser (Agika) și Rudolf Somogyvári (Maiorul) în „Familia Tótf” de Űrkeni Istvan

Spectacolele ansamblului „Thalia” — deschizînd la început de stagiune seria turneelor internaționale ale anului teatral — au prilejuit un contact binevenit cu o formație artistică distinctă ca personalitate stilistică, adăugînd după vizitele teatrelor Național și Madách din Budapesta un nou argument în cunoașterea expresiei artistice a teatrului maghiar de azi.

Aceste spectacole s-au desfășurat concomitent cu vizita în R. P. Ungară a Teatrului Maghiar de Stat din Cluj — cu o serie de piese reprezentative din repertoriul său : *Űiforul* de Barbu Ștefănescu Delavrancea, *Moartea unui artist* de Horia Lovinescu și *Tragedia omului* de Imre Madách.

Interesul stîrnit de aceste spectacole a fost oglindit în presa maghiară. Conferințele de presă, interviurile solicitate artiștilor din România au demonstrat cu evidență dorința publicului maghiar de a cunoaște viața teatrală din țara noastră.

Revista „FILM — SZINHÁZ — MUZSIKA” și ziarul „NEPSZAVA”, salutînd cu căldură pe artiștii clujeni, au făcut o prezentare elogioasă colectivului lor teatral, în

timp ce ziarul „MAGYAR NEMZET” a scris: „Deși au prezentat opere de stiluri diferite, spectacolele artiștilor clujeni au demonstrat o viziune artistică și un stil născut dintr-o concepție unitară; fac teatru modern cu o piesă istorică a cărei acțiune se petrece în secolul XVI și prezintă un stil înalt poetic, un teatru «teatral» în cel mai bun sens al cuvântului — cu alte cuvinte, eficient, șlefuit, reprezentând o piesă despre realitățile sociale ale epocii noastre”.

„MAGYAR HIRLAP” a scris la rândul său despre spectacolul cu piesa *Moartea unui artist*: „Trupa, în regia lui Otto Rappaport, a desfășurat o activitate artistică bine gândită, exprimând cu succes ideile principale ale piesei”; iar „ESTI HIRLAP” notează despre *Tragedia omului* de Madách: „Publicul a primit cu deosebită satisfacție montarea într-o concepție modernă a «tragediei», precum și jocul excelent al actorilor”.

Făcînd o caldă prezentare a piesei *Moartea unui artist* și autorului ei, ziarul „NEPSZABADSAG” notează: „În cea de a doua seară, Teatrul Maghiar de Stat din Cluj a prezentat, cu mult succes, piesa *Moartea unui artist*, o piesă contemporană a lui Horia Lovinescu. Autorul, Horia Lovinescu, este un reprezentant de seamă al dramaturgiei românești de după eliberare. Făcînd parte dintre ultimele sale creații, considerăm *Moartea unui artist* drept cea mai importantă realizare a sa. Piesa a fost reprezentată și în R. P. Ungară: premiera a avut loc în 1964 pe scena Teatrului Petőfi.”

Același ziar apreciază realizarea regizorală astfel: „Apreciem foarte mult regia lui O. Rappaport nu numai pentru minuțiozitatea cu care pune în valoare ideile piesei, ci, în afară de unele „momente mai întunecate”, pentru vigoarea, pentru modul clar în care conduce acțiunea prin care, în loc de descrieri în alb-negru, desfășoară esența dramei.”

În sfîrșit, creația interpretului principal este apreciată după cum urmează: „Trebuie să-l amintim aici pe György Kovacs pentru creația sa deosebită. György Kovacs este tipul actorului intelectual care își construiește rolul, apropiindu-l de perfecțiune, însușindu-l prin simțire și gândire în egală măsură”.

Cuvinte de caldă apreciere există și pentru ceilalți interpreți și creatori ai spectacolelor prezentate.

„În ceea ce privește costumele și decorurile lui Mircea Marosin (la piesa *Vișorul* — n.n.), mai ales ultimul tablou constituie o aluzie la actualitate. Ne-a plăcut, în special, fundalul reprezentînd o uriașă stemă...” („NEPSZABADSAG”).

„Credem că nu greșim afirmînd că regizorul spectacolului (*Vișorul*, n.n.), O. Rappaport nu a fost atras atît de romantismul și realismul conținute de textul piesei, cît mai ales de posibilitatea ca, la mai bine de o jumătate de veac de cînd a fost scrisă această dramă, să găsească în ea modalitățile unei gândiri contemporane.” („NEPSZABADSAG”).

„Alături de interpreții principali, întreg colectivul artistic a muncit bine: am rămas cu amintiri plăcute despre Bela Horvath, Zoltan Vadasz, Eva Balogh, György Barko și Bela Maresch” („MAGYAR HIRLAP” despre *Tragedia omului*).

Despre același spectacol, ziarul conchide: „În concluzie, un spectacol interesant, un remarcabil mijloc de cunoaștere și comparație. Aplauzele puternice care au durat mai bine de patru minute, la sfîrșitul spectacolului, n-a fost doar semnul amabilității spectatorilor”.